

godine 1862./63. (zbog difterije) i kraj 1918. kada je Konavle pogodila epidemija španjolske hunjavice. Dobna struktura umrlih pokazuje veći mortalitet dojenčadi i male djece u unutrašnjosti Konavala nego u Cavtatu, a Cavtačani su doživljavali i veću starost od ostalih Konavljana. Kritični mjeseci umiranja, kako pokazuju autori, bili su u prijelaznim godišnjim dobima, u ranu jesen (listopad), rano proljeće (ožujak), te za vrijeme najžešće zime (prosinac i siječanj). Najmanja smrtnost bilježi se u kasno proljeće i prvi dio ljeta (od svibnja do srpnja). U Cavtatu su, zbog gradskog načina života i pomorske orijentacije žiteljstva, odstupanja od tih kretanja bila veća nego u Konavlima. Analizu uzroka smrti autori su izvršili na uzorku od 1704 slučaja, prema klasifikaciji iz 1906. godine. Prema toj klasifikaciji, četvrtina stanovništva umirala je od "bolesti i nepravilnosti u razvitku", a zatim su slijedile zarazne bolesti (17,02%), među kojima je primat imala tuberkuloza (8,45%), dok su među epidemijama prednjačile dizenterija (1855.) i španjolska influenza (1918.). Zabilježeno je također da se krajem 19. i početkom 20. stoljeća povećava broj umrlih od malignih bolesti, a početkom 20. stoljeća i suicid pokazuje tendenciju porasta (0,47%), dok višestruko opada broj umorstava (0,18%). Uspoređujući udio infekcijskih uzroka smrti u Cavtatu s istarskim selom Brseč, autori zaključuju da su medicinski standardi u Dubrovniku bili na višoj razini, budući da je smrtnost bila veća u Brseču. Bolji standardi u Dubrovniku uzrokovali su i raniji početak procesa demografske tranzicije na dubrovačkom prostoru u odnosu na ostale krajeve Dalmacije i sjeverne Hrvatske, zaključuju autori čiji je rad obogaćen i brojnim, vrlo preciznim tablicama koje potkrepljuju njihovu analizu.

Tanja Perić - Polonijo u prvom dijelu rada „O rukopisnoj zbirci narodnih pjesama iz Konavala Olinka Delorka“ daje iscrpan opis rukopisne zbirke narodnih pjesama iz Konavala, Olinka Delorka, nastale 1961. godine. Prikazana je građa zbirke u kontekstu ostalih Delorkovih zbirki nastalih na dubrovačkom prostoru i upozoreno je na konkretne Delorkove prikaze kazivača i njihovih kazivanja, te opise mjesta u Konavlima. U drugom se dijelu donosi u cijelosti priredena zbirka sa 159 pjesama iz Konavala.

Na kraju ovog broja *Analisa* nalaze se prikazi recentnih historioografskih izdanja, s težištem na onima koja govore o Dubrovniku.

Konačno, treba napomenuti da se od 1997. godine dubrovački *Analisi*, s odabranim prilogima, jednom godišnje publiciraju i na engleskom jeziku, predstavljajući tako hvale vrijedan potez upoznavanja šire europske i svjetske javnosti s dosezima domaće historiografije, pružajući time primjer ostalim znanstvenim časopisima.

Zrinka Pešorda

Croatia Christiana Periodica. Časopis Instituta za crkvertu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, god. 21, Zagreb 1998., br. 41, 236 str.; br. 42, 272 str.

UDK 94(497.5)(05)
282(091)(05)

U broju 41 časopisa *Croatia Christiana Periodica* objelodanjena su četiri izvorna znanstvena članka, jedan izvorni članak, te dvanaest prikaza.

L. Margetić u radu "Poruka i datacija tzv. Ljetopisa popa Dukljanina" (1-30) iznosi mišljenje kako je *Ljetopis* pisan za cara Emanuela I. Komnena (1143.-1180.), datirajući ga konkretnije između 1171., kada je došlo do otvorenog sukoba između Bizanta i Venecije, te 1177., kada se papa Aleksandar III. otvoreno priklonio Mlecima. Autor smatra da je najvažnije poglavlje *Ljetopisa* deveto u kojem se opisuje i organizacija Svetopelekove "države", čiji se teritorij podudarao sa onim koji je za Emanuela I., nakon 1165., bio u bizantskoj vlasti, ali povećano za kvamerske otoke i Zadar tj. za područja koja su bila pod mletačkom upravom. U toj tobožnjoj Svetopelekovoj državi postojale su i dvije metropolije, jedna sa sjedištem u Saloni

- Splitu i druga sa sjedištem u Duklji. Taj navod, smatra Margetić, zapravo ukazuje na pretenzije barske biskupije koja bi trebala preuzeti nekadašnje područje dukljanske metropole, ali i splitske koja bi se trebala proširiti na područje zadarske nadbiskupije. Pored toga, autor se osvrnuo na priču o Bijeloj i Crvenoj Hrvatskoj, dokazujući, pozivajući se na bizantske pisce Skilicina nastavljča i Nicefora Brijenija, prisutnost hrvatskih četa u Duklji - Zeti oko 1072./3., te istražujući okolnosti pod kojima su te čete intervenirale.

M. Brković u radu "Prostor između Solina i Trogira u diplomatskim formulama srednjovjekovnih isprava" (31-52) tvrdi da je cjelokupno zemljište između Solina i Bihaća bilo "teritorium regale", koje je s utrućem hrvatske narodne dinastije ostalo bez stvarnog vlasnika. Tu su situaciju iskoristili Splitsani i Trogirani koji su se nastojali domoći što većeg dijela tih teritorija u korist svojih općina. Prvi su u tom nastojanju težili proširiti teritorij svoje općine sve do Bihaća, dok su Trogirani nastojali zauzeti što više zemlje u smjeru Ostroga. Normalno je da je pri tim nastojanjima moralo doći do podudaranja interesa što je za posljedicu imalo brojne sukobe i svade Splita i Trogira u koje su se upleli obližnji gradovi, hrvatski plemići i banovi, a ponekad i sami ugarsko-hrvatski kraljevi. Većina podataka o tim splitsko-trogirskim sukobima i svadama ostala su zabilježena u sačuvanim srednjovjekovnim ispravama.

M. Bogović u članku "Put glagoljice od redovnika preko seoskih svećenika do biskupskog dvora" (53-70), napisanom u povodu 750. obljetnice pisma pape Inocenta IV. senjskom biskupu Filipu, navodi redovnike kao one koji su bili najzaslužniji za očuvanje i razvitak glagoljice na hrvatskom području. Od njih je glagoljicu kao pismo i staroslavenski kao liturgijski jezik preuzeo seosko svećenstvo. Pismom iz 1248. papa Inocent IV. dopustio je senjskom biskupu Filipu da može bogoslužje "slaviti prema rečenom pismu... i to u onim krajevima gdje već postoji spomenuti običaj". Tako uspostavljen odnos prema autorovom je mišljenju postavio temelje za zlatni vijek hrvatske glagoljaške kulture.

L. Čoralić u petom nastavku rada "Hrvati u procesima mletačke inkvizicije" (71-116) razmatra tri nova procesa iz istraženih spisa mletačke inkvizicije. Prva dva procesa, u kojima se optužuju dvije osobe, potječu iz kraja XVI. st., točnije iz godina 1579. i 1582. I dok se u prvom procesu optuženi tereti za svodništvo i potkupljivanje, u drugom je optužena bila osumnjičena za "Pučko praznovjerje, prizivanje duhova" itd. Kako se navodi, optužbe nisu mogle biti dokazane niti u jednom od ova dva procesa pa su optuženi bili oslobođeni. Treći proces, optužba protiv nekoliko veslača - kažnjenika na mletačkim ratnim galijama osumnjičenima za primjenu magije i bogohuljenje, karakterističan je po opsegu i dugotrajnosti istrage, kao i po sudjelovanju velikog broja osoba. Iako u ovom procesu, koji nije dovršen, Hrvati nisu bili glavni sudionici, oni su bili svjedoci čija su svjedočenja bila važna za tijek istražnog postupka.

Z. Ladić u članku "O najstarijim hodočašćima iz Kotora" (117-122) na temelju neobjavljene bilježničke građe iz kotorskih arhiva, te objavljene građe u zbirci "Kotorski spomenici", razmatra pitanje hodočašća iz ove komune tijekom srednjeg vijeka. Obradivši pitanje terminologije koju su koristili srednjovjekovni bilježnici dalmatinskih komunata za označavanje hodočašća (*viagium, peregrinatio, passagium* i dr.), autor je, na temelju dva primjera kotorskih hodočašća, pokazao da su i Kotorani, poput stanovnika ostalih dalmatinskih komunata, prakticirali hodočašćenje. Na kraju autor iznosi pretpostavke da se na temelju postojanja hospitala sv. Križa i sv. Spasa, te benediktinskog samostana sv. Petra u Kotoru, a kojima je obveza bila i ukonačivanje hodočašnika, kao i zbog činjenice da se Kotor nalazio na važnom pomorskom putu prema Svetoj Zemlji, može pretpostaviti da je veza Kotorana s hodočašćenjem bila bitno snažnija nego li to izvori potvrđuju.

U radu "Susret Marka Antuna de Dominisa i Huga Grotiusa u Rotterdamu" (123-136) M. Berljak razmatra jedan kratki boravak ovog znamenitog Hrvata u Nizozemskoj pri kojem se Dominis susreo s nizozemskim humanistom, pravnikom i pjesnikom Grotiusom. Kao spomen na taj događaj sačuvano je pismo Grotiusa od 30. X. 1617. godine upućeno Dominisu u London. Grotius u pismu moli Dominisa da se svojim autoritetom zauzme kod engleskog kralja kako bi ovaj pomogao Nizozemskoj, razjedinjenoj vjerskim sukobima, ali i Crkvi koju su "raspaljene prepirke" vodile k rascjepu. No, Dominis nije odgovorio Grotiusu na

ovu molbu, već dostavlja pismo engleskom kralju, te engleskom veleposlaniku u Haagu Dudleyu Carletonu, dajući potporu onoj strani koja je više odgovarala engleskim interesima.

Članak "Bratovštine u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima" (137-160) I. Benjovskiy donosi pregled bratovština u dalmatinskim gradovima, prateći njihovo osnivanje i osnovnu podjelu. Autorica razmatra bratovštine flagelanata, one vezane uz određeni teritorij, te svećeničke i obrtne, osvrnuvši se pri tome i na ulogu bratovština u političkom životu komune, na njihovu gospodarsku ulogu, unutarnji ustroj, te njihove dobrotvorne i gradevinske djelatnosti.

U ovom broju časopisa objelodanjen je drugi dio radova sa Znanstvenog skupa povodom 50. obljetnice sudskog procesa Alojziju Stepincu održanom u Zagrebu 11. i 12. X. 1996. godine.

U prvom radu naslovljenom "Alojzije Stepinac i pravoslavlje" (161-176) J. Kolarić se posebno osvrnuo na pojam "prekršćavanje" sponinjansom u procesu protiv zagrebačkog nadbiskupa 1946. godine. Autor je pokazao da taj termin ne postoji niti kao teološki niti pragmatički pojam u povijesti Katoličke Crkve, te je ukazao na nekoliko primjera osobne intervencije nadbiskupa Stepinca u slučajevima zaštite pravoslavaca.

U drugom radu "Svećenici žrtve progona u Hrvatskoj nakon II. svjetskog rata" (177-202) S. Kožul izložio je podatke o ukupnom broju svećeničkih žrtava Crkve u Hrvata, te o svećenicima žrtvama u Zagrebačkoj nadbiskupiji u razdoblju od 1935. do 1949. godine. Također je govorio o odnosu nadbiskupa A. Stepinca prema svećeničkim žrtvama.

Na kraju ovog broja časopisa objelodanjen je niz prikaza knjiga koje su tiskane u zemlji i inozemstvu u razdoblju od 1995. do 1997. godine.

Broj 42 časopisa *Croatia Christiana Periodica* donosi nam, poput prethodnih brojeva, niz zanimljivih tema iz raznih područja nacionalne povijesti (politička, crkvena, socijalna, kulturna itd.). Objavljivanje nekih, do sada neobjavljenih dokumenata, radovi usredotočeni na posebne teme iz naše prošlosti i baštine ili pak radovi koji s novih stajališta razmatraju neke već obrađivane teme, daju obilježje ovom broju časopisa. Pored toga, u ovom su broju objelodanjene dvije bibliografije koje predstavljaju korisnu pomoć potencijalnim istraživačima.

Uvodni rad "Sveti Ivan Kapistran kao čudotvorac života" (1-26) napisao je S. Andrić. Studija je dio disertacije naslovljene "The Miracles of St John Capistran" obranjene pri "Central European University" u Budimpešti 1998. godine. U radu autor raspravlja o osobi velikog franjevačkog propovjednika sv. Ivana Kapistrana, osobito poznatog po ulozu koju je odigrao prilikom otomanske opsade Beograda 1456. godine kada je svojim pobudnim govorima poticao branitelje na junaštvo. No, još za života ovaj se svetac odlikovao brojnim, čudesima koje autor iznosi podijelivši ih tematski u nekoliko skupina (viđenja i proroštva, čudesa činjena na neživoj prirodi i životinjama, egzorcizmi, izliječenja).

Rad T. Raukara "Rab sredinom XV. st." (27-36) predstavlja autorovo izlaganje na znanstvenom skupu o 550. obljetnici franjevačkog samostana u Kamporu na Rabu održanom 14. rujna 1996. u Kamporu. U njemu, na temelju novih historiografskih spoznaja i prema građi rapskog notarijata, autor sažeto opisuje društveno i misaono ustrojstvo grada i otoka Raba sredinom XV. stoljeća. Izloživši u prvom dijelu "Grad i društvo" komponente koje su dovele do gospodarskog i stvaralačkog uspona Raba u XV. stoljeću, prije svega trgovinu između kontinentalne Hrvatske i Jadrana, oslonjenu i na otok Rab, autor je, imajući pred sobom oporuke nekolicine Rabljana, ukazao na misaone obzore i razinu pobožnosti oporučitelja. U drugom dijelu "Stvaralaštvo i duhovna gibanja" autor ukazuje na prozretost materijalističkih nazora s onim duhovnim, zamjetivši da je u ishodištu svih rapskih oporuka bila prisutna misao o ljudskoj prolaznosti i neizbježnosti smrti, a pojedinac je, sastavljajući oporuku, zorno ukazao na teološku osnovicu svoga društvenog i duhovnog nazora.

S. Bertoša je u radu "Nezakonita djeca u pulskim matičnim knjigama krštenih od 1613. do 1678." (37-48), na temelju ovog izvornog materijala iz Povijesnog arhiva u Pazinu, izradio analizu pojave nezakonite djece. Obrazloživši da se o nezakonitom djetetu radilo najčešće kada ime oca nije bilo navedeno, te kada je ono bilo rođeno izvan braka tj. od roditelja koji

nisu bili crkveno vjenčani, autor je pokazao da su nezakonita djeca u ovom razdoblju činila 7.22% od ukupnog broja krštenih. Učestalost pojave nezakonite djece u izvorima ne treba značiti da je ta pojava bila proširena, posebice ne više nego danas, a način na koji su se crkveni autoriteti ponašali prema takvim pojavama pokazuje da su one bile iznimne infrakcije društvenih normi. Budući se u župnim maticama vrlo redovito označavalo nezakonitu djecu, same bilješke mogu se držati objektivnim prikazom proširenosti ove pojave.

"Položaj Katoličke crkve u Hrvatskoj u poslijeratnim godinama (1945.-1953.)" (49-62) autora B. Jandrića predstavlja prikaz odnosa Katoličke crkve i Komunističke partije Jugoslavije/Hrvatske. Iako je, kako napominje autor, Ustav FNRJ iz 1946. godine potvrdio obrazac vjerskih sloboda proklamiranih tijekom rata, ta je potvrda bila samo formalna jer je komunistička ideologija promatrala vjernike kao neprijatelje svoje vlasti. Rasplamsavanje ovog sukoba, čija geneza leži u totalitarnim i materijalističkim korijenima komunističke ideologije, počelo je već 1945. kada je privremena vlada DFJ izvijestila Nadbiskupski dvor da će se nastaviti vjeronauka u školama predavati samo fakultativno, te kada je nadbiskup Stepinac bio pritvoren od 17. svibnja do 3. lipnja. Nemogućnost suživota potvrđena je na susretu Stepinac - Broz 4. lipnja 1945., kada zagrebački nadbiskup nije želio pristati na zamisli koje mu je predlagao Tito, a to je dalo i konačnu smjernicu u razvitku daljnjih odnosa. Ova je kriza dosegla vrhunac hapšenjem Stepinca 18. rujna 1946. i montiranim sudskim procesom koji je potom uslijedio, te pastirskim pismom vjernicima od strane Biskupske Konferencije, a koji su državni organi protumačili kao poziv "križarima i ustašama za pobunu protiv Jugoslavije". Napeti odnosi kulminirali su 1952. kada je rimska kurija 29. studenog objavila novi popis kardinala na kojem se nalazio i ime A. Stepinca. To je 17. prosinca dovelo i do prekida diplomatskih odnosa. No, s vremenom su se odnosi počeli popravljati, da bi napokon 1966. bio potpisan Protokol između SFRJ i Svete Stolice, koji je ujedno označio i ponovnu uspostavu diplomatskih odnosa.

V. Geiger je u radu "Nijemci na vlastelinstvu dakovačke biskupije do 1848./49. godine" (63-90) prikazao naseljavanje, život i ulogu Nijemaca na ovom vlastelinstvu u XVIII. i u prvoj polovici XIX. stoljeća, ukazujući na demografska, gospodarska, jezična, kulturna, vjerska i druga kretanja povezana s naseljavanjem Nijemaca katolika, pretežito obrtnika i zemljoradnika. Naseljavanje Nijemaca započelo je početkom XIX. stoljeća kada je biskup Antun Mandić, da bi spriječio demografsko stagniranje, izvršio organizirano naseljavanje većeg broja Nijemaca katolika u Đakovo. Ti su njemački doseljenici donijeli sa sobom i vještinu i tehniku rada, dotada nepoznatu kod nas, osobito bolju tehniku proizvodnje. Kada dakovački obrtnici 1813. osnivaju svoje cehove, njemački se obrtnici udružuju u tzv. Nimečki cih, a hrvatski u tzv. Ilirski cih. No, čini se da ova podjela nije bila tako duboka jer nije poznato postojanje zasebnih cehovskih diploma. Usto, u redovima Ilirskog ceha nalazimo veći broj njemačkih prezimena. Pored ostaloga, u radu je prikazan udio Nijemaca u demografskom i urbanističkom razvitku Đakova do sredine XIX. stoljeća, njihova kolonizacija u sela vlastelinstva dakovačke biskupije, te odnos Nijemaca na tom vlastelinstvu prema Ilirizima i zbivanjima 1848./49. godine.

U radu "Pasijska baština u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, posebice u usmenoj književnosti" (91-106) S. Botica ukazuje da na rečenu baštinu treba gledati u kontekstu kršćanstva, imanentnog hrvatskom nacionalnom biću od dolaska Hrvata na ove prostore, kada su prihvaćeni i pohrvaćeni svi segmenti kršćanske duhovnosti, pa tako i motivi kršćanske duhovnosti: muka Kristova, njegova smrt, ukop i uskrsnuće. U hrvatskoj je tradicijskoj kulturi i usmenoj književnosti kompleks pasije bio iznimno snažan pokretač, u čemu prednjače lirске usmene pjesme. Pasijske i marijanske pjesme ovog tipa poznate su na cijelom hrvatskom nacionalnom prostoru, ali su najčešće na jugu i predstavljaju značajan dio hrvatske usmene književnosti. U pojavi i širenju tog pjesništva važnu ulogu imale su srednjovjekovne bratovštine i dvorsko pjesništvo. Više nego u običajima, pasijski su se motivi zadržali u hrvatskoj usmenoj književnosti, posebice u pjesmama, predajama, legendama i poslovičnom blagu. Autor se ovdje osobito osvrnuo na pjesme istaknuvši neke poput *Plač iz Rapske pjesmarice iz 1471.*, *Cvita razlike mirisa duhovnog fra Tome Babića iz 1726.*, *Cvita razgovora fra Filipa Grabovca iz 1847.*, *Muke Gospodina Našega Isusa Krista i Plač majke*

njegove fra Petra Kneževića iz 1755., te *Zbornik hrvatskih narodnih pobožnih pjesama iz Sinja* fra Jeronima Šetke iz 1929.-1953. godine.

Lovorka Čoralić autorica je rada "Papa Siksto IV. i Hrvati: indulgencija hrvatskoj bratovštini sv. Jurja i Tripuna u Mlecima (1481.) (107-120). U prvom dijelu prikazane su veze Siksta IV. s istaknutim Hrvatima onog vremena. Tako modruškog biskupa Nikolu nalazimo određeno vrijeme na čelu papinske flote. Matej Ranjina, autor traktata *Libellus* iz 1479. upućena Sikstu IV., razmatra s crkvenopravnog motrišta novonastale političke prilike nakon mira između Mletačke Republike i Osmanlijskog Carstva. Dominikanski redovnik i hrvatski plemić Andrija Jamometić neko je vrijeme bio pouzdanikom i braniteljem politike Siksta IV., dok prognana bosanska kraljica Katarina Kosača kod njega nalazi zaštitu i doživotnu materijalnu potporu. U drugom dijelu autorica podrobno govori o indulgenciji pape Siksta IV. hrvatskoj bratovštini sv. Jurja i Tripuna iz 1481., o priznanju koje je ovoj bratovštini uručeno zbog udjela njezinih članova u prikupljanju pomoći otoku Rodosu koji se 1480. godine nalazio u osmanlijskom okruženju. Indulgencija je sačuvana u prijepisu u *Katastiku*, knjizi koja sadrži prijepise najvažnijih isprava u povijesti bratovštine, a u prilogu se objelodanjuje njen latinski tekst i hrvatski prijevod.

U radu "Tri pravilnika bratovština u Hvaru iz XV., XVI. i XVII. st." (121-134) J. Kovačić donosi podatke o bratovštinama sv. Duha, sv. Križa i sv. Križića te o crkvama i kapelama u kojima su djelovale. Također prilaže, dosada neobjavljene, tekstove pravilnika ovih triju bratovština. Autor napominje da je najstariji spomen crkve sv. Duha unutar gradskih zidina Hvara iz 1370. u oporuci vlastelina Lukše Županića, a njeno se djelovanje proteglo sve do početka XIX. stoljeća kada je bratovštinu ukinula francuska okupacijska vlast. Za bratovštinu sv. Križa postoji mišljenje da je 1538. godine bila samo obnovljena, a da je prvotno bila utemeljena uz poljsku crkvicu sv. Križa koja je vjerojatno postojala još u XIV. st. na mjestu franjevačke crkve i samostana u Hvaru, utemeljenih 1461. godine. No, autor ovi pretpostavku otklanja, jer pravilnik ne spominje nikakvu raniju bratovštinu, već izričito navodi da se donosi u svrhu utemeljenja bratovštine. Iako su je Francuzi ukinuli 1811., ona je 1861. obnovila svoju djelatnost te djeluje sve do danas. Bratovština sv. Križića utemeljena je na poticaj hvarskog biskupa Nikole Jurjevića - Zorzija 1638., a o njoj nema podataka poslije sredine XVIII. stoljeća, no zasigurno nije preživjela francusku vlast iz početka XIX. stoljeća.

Pored jedanaest prikaza i recenzija (135-164) ovaj broj CCP donosi i dvije zanimljive bibliografije.

Š. Jurić i V. Frkin napisali su bibliografiju "Katalozi crkvenih ustanova u Hrvatskoj (Zbirka inkunabula Hrvatske provincije franjevačkih konventualaca)" (165-219) u kojoj je riječ o inkunabulama iz samostanskih knjižnica u Splitu, Šibeniku i Cresu. Č. Petešić u radu "Sveti Marko Križevčanin - Krizin" (220-246) donosi popis radova o sv. Marku Križevčaninu, hrvatskom svecu i mučeniku. Roden je u Križevcima 1588., studij je pohađao u Grazu i Rimu, gdje je bio i zaređen za svećenika zagrebačke biskupije. Marka Križevčanina su, zajedno sa isusovcima Melchiorom Grodzieckim i Stjepanom Pongraczom, ubili kalvinisti 1619. u Košicama u Slovačkoj. Godine 1905. sva trojica su proglašeni blaženima, da bi ih papa Ivan Pavao II. 2. srpnja 1995. u Košicama proglasio svecima. Bibliografija obuhvaća sve radove o sv. Marku i drugim košičkim mučenicima od 1646. do 1995. godine, a prikupljena je nakon što se saznalo da će papa Ivan Pavao II. košičke mučenike proglasiti svecima.

Na završnim stranicama nalaze se tri zanimljive bilješke: "Prilog diskusiji o Bašanskoj ploči" Luje Margetića, "U spomen Baltazaru Krčeliću (uz 220. obljetnicu smrti)" Ljiljane Mokrović, te "Jedno novo saznanje o Vinku Pribojeviću" Lovorke Čoralić, kao i *in memoriam* Ante Škegre preminulom umirovljenom profesoru srednjovjekovne povijesti na Filozofskom Univerzitetu u Sarajevu Marku Šunjiću (1927.-1998.).

Ante Birin